

Beylikler Dönemi Bir Mülk Suresi (Tebâreke) Tefsiri Üzerinde Dil İncelemesi ¹

A Language Examination On The Commentary Of The Mulk Sura (Tebareke) In The Beylik Period

Perihan ÖLKER**

ÖZET

Beylikler devri tefsir çalışmalarının arttığı bir dönemdir. Bilhassa sure tefsirleri bu dönemde göze çarpar. Biz bu makalemizde İnançoğulları Beyi İshak Bey b. Murad Arslan'ın emriyle XIV. yüzyılın ikinci yarısında oluşturulmuş, 1422 yılında da istinsah edilmiş Mülk Suresi (Tebareke) Tefsirini, dil ve imlâ özellikleri hususunda değerlendirerek, Oğuzcanın yazı dili hâline gelme safhasına katkılarıyla tefsirin önemine değinmeye çalışacağız.

ANAHTAR KELİMELER

Mümk Suresi (Tebareke) Tefsiri, İnançoğulları Beyliği, Beylikler Devri, Eski Anadolu Türkçesi, İshak Bey b. Murad Arslan

ABSTRACT

Beylik Period is a period which increased studies of commentary. Commentaries of Sura is conspicuous particularly in this period.

In this study, we will evaluate point of view peculiarity of gramer and orthography Commentary of the Mulk Sura (Tebâreke) which was written in second half of XIV. century by order Sir İshak b. Murad Arslan who is Lord of İnançoğulları and was copied in 1422. Then, we will mention the importance of Commentary of Mulk Sura in the beginning of Oguz Literature.

KEY WORDS

Commentary of Mulk Sura (Tebâreke), İnançoğulları Beyliği, Beylik Period, Old Anatolian Turkish, İshak Bey b. Murad Arslan

¹ Bu makale "Tebâreke (Sûretü'l-Mülk) Tefsiri (İnceleme-Metin-Dizin) (64b-126b)", [Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya 2005] adlı Yüksek Lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

** Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

I. Giriş

Batı Türkçesinin XIII.-XV. yüzyıllarını kapsayan dönemini Eski Anadolu Türkçesi veya Eski Türkiye Türkçesi olarak adlandırmaktayız. Bu devre de kendi içinde üç kısımda incelenmektedir: Bunlar I. Selçuklu Devri Türkçesi II. Beylikler Devri Türkçesi, III. Osmanlıcaya Geçiş Devri Türkçesi. Bu dönemler içerisinde Beylikler devri ayrı bir önem arz etmektedir.

Beylikler devri, tercüme faaliyetlerinin yoğunlaştığı, Türkçeye sahip çıkma gayretinin arttığı önemli bir safhadır. Bu dönemde Oğuz Türkçesini kuvvetli bir yazı dili hâline getirme çabaları göze çarpar (Korkmaz, 1995a: 420). Bu devirde tefsir çalışmalarının da arttığı gözlenmekte olup bilhassa sure tefsirleri dikkat çekmektedir.

Kur'an-ı Kerim'in Anadolu Türkçesine tercümelemleri, Selçuklular Devletinin dağılışımdan sonra kurulan beylikler devrinde başlamıştır. Bu ilk tercümelemler "satır arası" kelime kelime tercümeden ziyade, tefsirli tercüme şeklinde yazılmıştır. Bunlar umumiyetle bazı kısa surelerin tefsirleridir. Fatıha tefsiri, Yâsin, Tebâreke ve İhlâs tefsirleri gibi (Topaloğlu, 1976: 2). Müellifi meçhul bir *Fatıha Tefsiri* (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi yazmaları arasında) ile yine aynı müellifin olması pek muhtemel bir *İhlâs Tefsiri* (Ankara Üniversitesi yazmaları arasında) Arslan Bey bin İnanç'ın (İnanoğulları/İnançoğulları Beyliği) emriyle yazılmıştır. (Köprülü, 1980: 340). Yine bir *İhlâs Tefsiri* Çelebi Murad Arslan b. İnanç namına yazılmıştır. Bu nüsha Milli Eğitim Bakanlığı Kütüphanesinde 145 numara ile kayıtlıdır (İstinsah tarihi 1131/1718'dir) (İnan, 1991:169).

Biz bu çalışmamızla yine Beylikler döneminde yazılmış mensur Mülk Sûresi tefsirinin nüshalarına değinerek Burdur nüshasını çeşitli yönleriyle tanıtabileceğiz, eser üzerinde döneme has dil özelliklerine dikkat çekerek Eski Anadolu Türkçesinin önemli tanıklarından birini de ilim âleminin hizmetine sunmuş olacağız.

II. Mülk Suresi (Tebâreke) Tefsirinin Nüshaları

1. Kısa surelerin tefsirlerinden, tarihi tayin edilebilen en eskisi (730 H.= M. 1333) Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa için yazılan Tebâreke Tefsiridir. Bu tefsirin nüshası İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi kitaplığında 45 numara ile kayıtlıdır. Eser toplam 135 sahifeden meydana gelmiştir (İnan, 1991:169). Ankaralı Mustafa bin Mehmed adlı biri Orhan'ın şehzadesi Süleyman Paşa (Osmanoğulları Beyliği) namına bir Suretü'l-Mülk Tefsiri yazmıştır (Nüshası

Beyazıt umumi kütp.) (Köprülü, 1980: 341). Amasya Beyazıt İl Halk kütüphanesinde mevcut olan nüsha toplam 51 varaktan olup her bir sayfası 18 satır olan nüsha harekesiz nesihle yazılmıştır (Arşiv No: 05 Ba 112/3).

2. Milli Eğitim Bakanlığı Kütüphanesinde 329 numara ile kayıtlı olan bir Tebareke Tefsiri daha vardır. Hamidoğullarından Hızır Beg Gölbeği namına yazılmıştır (İnan, 1991:169). Muhtemelen aynı nüshadan bahseden Köprülü ise “Ankara Kütüphanesi yazmaları arasında 542 numarada müellifi meçhul bir Sure-i Mülk Tefsiri vardır ki Hızır bin Gölbeği (Hamidoğulları Beyliği) isminde Anadolu emirlerinden birinin emriyle yazılmıştır.” demektedir (Köprülü, 1980: 341). Yine Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Fotokopi/22’de kayıtlı olan Tebareke Tefsiri Hızır bin Gölbeği’nin emriyle yazılmıştır. Eser toplam 37 varaktan oluşmaktadır ve her bir sayfa harekeli nesihle yazılmış 17 satırdır ibarettir.

Hamidoğulları zamanında yazılmış eserlere pek rastlanmamıştır. Ancak adına meçhul bir müellif tarafından kaleme alınmış Sûre-i Mülk tefsiri bulunan Hızır b. Gölbeği’nin, Hamidoğulları Beyliğinin kurucusu Dünder Bey’in oğlu olduğu düşünülmektedir. Hamidoğulları Beyliği Eğirdir gölü civarında kurulduğu için Dünder Bey Gölbeği olarak anılmıştır (Ansar, 2008). Dünder Beyin oğullarından Hızır Bey Timurtaş’ın 1327 yılında Anadolu’yu terk edip, Mısır’a kaçmasıyla babası Dünder Bey’in Timurtaş’a kaptırdığı topraklara tekrar sahip olmuştur (Koca, 2002). Hızır Bey’in ne kadar beylik yaptığı belli değildir. Yaklaşık olarak 1330’ da vefat etmiştir. (Türk Tarihi, 2008). Öyleyse bu nüsha ilk nüshadan daha eski olmalıdır.

3. Konya İzzeddin Koyunoğlu Müzesi 13392 envanter numarasında kayıtlı mecmuanın 30b-70b arasındaki varakları Tebareke tefsirini içermektedir (Bu nüsha Molla İlyas tarafından 858/1454’de istinsah edilmiştir). Eser harekesiz nesihle yazılmıştır ve her bir sayfası 17 satırdan oluşmaktadır. Nüsha Orhan Bey’in oğlu Süleyman Paşa’ya sunulan ve Mustafa bin Mehmed’in telif ettiği tefsirin istinsahıdır (Özcan, 1987).

4. Burdur kitaplığında 1234 numara ile kayıtlı olan Tebareke Tefsiri İshak Bey b. Murad Bey Arslan namına yazılmıştır. İstinsah tarihi 1422’dir (İnan, 1991:169). Kısa sureler tefsiri nüshalarının, istinsah tarihi bakımından bugün bilinen en eskisi Burdur kitaplığında 1234 numara ile kayıtlı olan nüshadır. Bu tefsir 826/1422 tarihinde istinsah edilmiştir (Topaloğlu, 1976: 3).

III. Mülk Suresi Tefsiri (Burdur Nüshası)

Üzerinde çalışmış olduğumuz Tebareke Suresi Tefsiri Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde “Tefsîrû Sûretü'l-Mülk, Arşiv No: 15 Hk 99 kaydıyla bulunmakta olup, H. 826 (M. 1422) tarihinde istinsah edilmiştir. Eser Burdur İl Halk Kütüphanesinden gelmiştir, 165x125 – 120x85 mm. boyutlarındadır. Yazmanın her bir sayfası hareketli nesihle yazılmış dokuz satırdan oluşmaktadır, tefsir toplam 124 varaktır. Eser abadî kâğıt üzerinde, kenarları kahverengi meşin, üstü ebrû kâğıt kaplı, mukavva bir cilt içerisindedir. Üzerinde çalışmış olduğumuz yazmadan ilk defa Ahmet Ateş bahsetmiştir (Ateş, 1948: 171). Daha sonra da İnan'ın (İnan, 1991: 169) ve Topaloğlu'nun (Topaloğlu, 1976: 3) değindiği eser Burdur nüshası olarak ün kazanmıştır. Bizim çalışmamız eserin ikinci yarısına dayanmaktadır, çünkü eserin ilk yarısı Yıldırım Çavdar tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır (Çavdar, 2005).

Tefsir *Edhem b. Hıfzu'llah b. Hasan et-Tavîl el Bağdadî* tarafından H. 826 (M. 1422) yılında istinsah edilmiştir. Eserin İnançoğulları Beyi Celaletü'd-devleti ve'd-dîni İshak Bey bin Murâd Arslan'ın isteğiyle Türkçeye aktarıldığını ikinci varaktaki “*Bu zev'if du'âcısından Tebareke tefsîrin Türkçeye kılmağ diledi (2b/3-4)*” ibaresinden anlıyoruz.

İnançoğulları Beyliği on üçüncü ve on dördüncü asırlarda, Lâdik'te (Denizli) hüküm süren bir Türk beyliğidir. Moğol istilâsı önünden kaçarak Denizli, Köyceğiz ve Uşak bölgesine gelen 200.000 çadırılık büyük bir Türkmen grubu tarafından kurulmuş olan bu beyliğe Lâdik Beyliği de denilmektedir. Murad Arslan'dan sonra *Hüdâvendigâr-ı Muazzam, Sâhibü's-Seyfî'l-Kalem, Celaletü'd-devleti ve'd-dîn* unvanlarıyla anılan oğlu *İshak Bey bin Murad Arslan* başa geçer. İshak Bey Beyliğin bilinen son yöneticisi olmuştur. Onun iktidarı hakkında fazla bilgiye sahip değiliz. Yalnız belli bir zaman içerisinde muhtemelen Moğol hakimiyetinin bittiği 1357 yılından 1381 yılına kadar geçen 24 yıllık bir zaman diliminde Germiyanogulları Beyliğinin Hakimiyet dönemi söz konusudur (Kayhan, 2002). İnançoğulları Beyliği belirtilen tarihlerde son bulmuş olduğuna ve İshak Bey Bin Murâd Arslan da İnançoğullarının son beyi olduğuna göre eserin telif tarihi de 14. yy.'ın ikinci yarısı olmalıdır, ancak tefsirin yazılışının kesin tarihini belirten herhangi bir bilgiye ulaşabilmiş değiliz.

Eserde varakların kenarlarına alınmış notlar, müfessir Nisaburî'nin adının peltek s'ye dış eklenmek suretiyle bir yer haricinde Nişaburî'ye dönüştürülmesi, tefsir edilmiş ayetlerin kenar yazılarıyla tekrar açıklanması, eser üzerinde az

da olsa oynandığını göstermektedir. Metinde “Hikāyet”, “nükte”, “şoru” ve “cevāb” gibi kelimeler ile ayetlerin bir kısmı kırmızı mürekkep ile yazılmıştır.

Müellif, yalnızca Kur’an-ı Kerim’in 67. suresi Mülk’ü tefsir etmekle kalmamış, anlattıklarını desteklemek için Furkan, Necm, Sâd, İnsan, Zümer, Fetih, Ahzâb, Bakara, Âl-i İmrân, Mâide, Hucûrat, Saf, Kıyamet, Zâriyât, Şûrâ, Kâf, Zuhruf, Duhân, Vâkı’a, Rahmân, Duhâ, Ra’d, Hûd, Hicr, Fâtır, Nûr, Müddessir, Fecr, Nebe’, Mü’minûn, Tekvîr, Yûsuf, Mücadele, Kehf, Hadîd, Enfâl surelerinden ayetler almış ve bunları açıklamıştır. Ayrıca, eserde büyük müfessirlerin tefsirlerinden alıntılar yapılarak anlatılanlar desteklenme yoluna gidilmiştir. Neseî, Sa’lebî, İbn-i Teymiye, Güvaşi, Vehb İbni Münebbih, Kuşeyrî, Kabû’l-Ahbâr, Ebu’l-Leys, Katâde vs... eserlerinden alıntılar yapılmış müfessirlerdendir. Bu durum zaten tefsir geleneğinin de bir gereğidir.

XIII. yy. Moğol akını ile Anadolu’nun büyük dalgalar hâlinde yeni Oğuz göçleri ile beslenmiş olması, Oğuzcanın Anadolu’daki şekillenmesini etkilemiş ve konuşma dilinin yazı diline çok daha yoğun olarak aktarılmasına yol açmıştır (Korkmaz, 1995b: 302). Daha Kaşgarlı Mahmud zamanında asıl Türkçe, yani umumî Türk yazı dili yanında meydana geldiğini öğrendiğimiz Oğuzca, her ne kadar eski Anadolu yazı dilinin esasını teşkil ediyor olsa da Anadolu’daki eski Türk yazı geleneği daha uzun zaman devam etmiş olmalı. Çünkü, bunun neticesi olarak XV. yy.’a kadar Anadolu Türkçesi yadigârlarında, az veya çok nispette, eski Türk yazı dili izleri vardır (Canpolat, 1989: 169).

Üzerinde çalıştığımız eserde de bu eski Türk yazı dili geleneğinin izlerini görebilmekteyiz. Birle 81a/9, biregü 117a/8, Tañrı 94a/4 (تَنْرَى) örnekleri kelime hususunda; ƣamlasa 76a/3 ~ dammadı 73b/6, tütündendür 74a/2~ dütündendür 118a/5 örnekleri ses hususunda; arş-dın 77b/3, an-dın 115b/1 ~ an-dan 77a/4, bağışla-ğıl 94a/8, rāhat ol-ğıl 106a/4 ~ baq 117a/2, buyur 116a/1 gibi örnekler de ek hususunda eski geleneğin etkisinin az çok devam ettiğine dair bir delil teşkil etmektedir.

Söz konusu eserde ve Eski Anadolu Türkçesinin bilhassa Beylikler döneminde eski geleneğin dışında, Oğuz ağzına dayalı bir yazı dilinin oluşturulmaya çalışıldığını imla, ses ve şekil özelliklerindeki çeşitlilikten anlayabiliyoruz. Aşağıda eserimizdeki döneme has çeşitliliklere değinmeye çalışacağız.

III.I. Eserdeki İkili Şekiller

Eserde imlâ, ses ve yapı bilgisi açısından karşımıza bir çeşitlilik çıkmaktadır. Bu başlık altında söz konusu açılardan karşımıza çıkan ikili şekillere değineceğiz.

III.I.I. Ünsüzler:

Metinde zaman zaman aynı kelimenin hem *d* (-*د*) ile hem de *t* (-*ت*) ile yazılmış olması dikkat çekicidir:

kanatları 83a/9 ~ kanadları 89a/7

Yine iki ünlü arasında kalan sert sessizin hem yumuşadığı hem de yumuşamadığı örnekler metinde bir arada görülmektedir:

aya**k**ı 76b/5 ~ aya**ğ**ı 65b/6

balı**k**ı 88a/9 ~ balı**ğ**ı 79b/3

bar**m**a**k**ı 79a/8 ~ bar**m**a**ğ**ı 122b/5

uç**m**a**k**a 86b/1 ~ uç**m**a**ğ**a 106a/1

Metinde aynı kelimenin hem *-c-* (-*ç*-) hem de *-ç-* (-*ç*-) ile yazıldığını görebiliyoruz.

ni**ç**e 68a/7 ~ nice 76a/3 (*çok* anlamında)

III.I.II. Ünlüler:

Bu ikili kullanımlar sadece ünsüzler çerçevesinde söz konusu değildir. Üzerinde çalışmış olduğumuz eserin hareketli olması hasebiyle de ünlüler hususunda aynı çeşitliliği görebilmekteyiz:

ver**i**bid**i** 124b/1 ~ vir**i**bid**i** 111b/6

yör**ü**rl**e**r 114a/9 ~ yör**i**rl**e**r 114a/7

ev**e**t 102a/6 ~ ev**i**t 90b/1

d**e**r 67b/5-6 ~ d**i**r 81b/1

diy**ü**vir 115b/7 ~ diy**i** iv**ü**rd**ü**ñ**ü**z 124a/6

ur**ı**la 104a/4 ~ ur**u**ln**ı**ca 104a/3

III.I.III. Ekler:

Geniş zamanın üçüncü şahıs bildirme çekiminde de ikilik göze çarpmaktadır:

gökde-**durur** 87a/4 ~ gökde-**dür** 87a/3

Eserde kuvvetlendirme yapısının da iki şekli mevcuttur:

gelmiş-**durur** 72a/5 ~ gelmiş-**dür** 65b/1

III.I.IV. Eserde nadir yapılardan olması sebebiyle Eski Anadolu Türkçesini ele alan dil bilgisi kitaplarında kendisinden pek de bahsedilmemiş *bildirme çekiminin öğrenilen geçmiş zamanının şartı* şekli iki defa karşımıza çıkmaktadır.

lañf-**misse** 109b/7, rikâbdârı-**y-ımsam** 121b/5

III.II. Eserdeki İmla Özellikleri

Metnimizde seslerde görülen ikili şekilleri yukarıda aktarmaya çalıştık, ancak eserde asıl önemli olan bir husus daha var ki o da imladaki çok şekilliliktir. İmla için ikili şekiller sınırlaması yapmak mümkün değil, çünkü aynı sesler birkaç değişik şekille ifade edilmektedir.

III.II.I. Ünlüler:

a. Aşağıdaki tabloda sırasıyla “a” sesinin başta, ortada ve sonda yazılışları görülmektedir.

az	أُ	67b/4	az	أُ	65a/8
ırmağ	أَرْمَقُ	76a/1	ırmağda	أَرْمَقْدَةُ	76a/2
ğara	قَرَا	124a/4	ğara	قَرَا	108b/2

Görüldüğü gibi sadece “a” sesi için dört ayrı şekil mevcuttur: ا، آ، إ، إ

b. Aşağıdaki tablo ise “e” sesi için kullanılan dört ayrı şekli ا، آ، إ، إ göstermektedir.

döşek	دُشَكُ	78a/9	döşegi	دُشَاكُ	92b/7
çevre	چَوْرَ	87a/8	çevre	چَوْرَةَ	104b/9
ev	أَوُ	93b/6			

c. Metinde ı/i sesleri için beş ayrı şekil mevcuttur: -إِی-، -إِ-، -إِی-، -إِی-، -إِی-

ıraq	إِرَاقُ	103b/7	kış	قِشُّ	79a/5
aşşı	أَصْصِي	114a/1	katı	قَتِرِ	110a/7
ilan	إِلَانُ	65b/7	ilan	إِیلَانُ	88b/7
gice	كِجَعَهْ	120a/1	gice	كِجَعَهْ	92a/9
iki	إِكِ	113b/7	kişi	كِشِي	100a/3
			süci	سُجِي	84b/7

ç. Eserde o/ö ünlülerini kelime başında ve sonunda gösterebilmek için dört ayrı şekil kullanılmıştır: -أُ-، -أ-، -أ-، -أ-

ögleri	أُكْلِرِ	91b/7	ögi	أُوكِي	90b/9
gök	كُكْ	118b/9	gök	كُوكْ	118b/2

d. Metinde u/ü seslerinin kelime başında, ortasında ve sonunda dört ayrı şekilde karşılandığını görüyoruz: -أُ-، -أ-، -أ-، -أ-

uğurlayın	أُكْلِينُ	107a/3	un	أُونُ	78b/6
üni	أُونِرِ	96a/9	üninden	أُونِنْدِنُ	75b/1
bulalar	بُولَرُ	110a/5	bula	بُلَا	116b/9
dügüne	دُكُونَهْ	93b/4	dügüne	دُكُونَهْ	93b/9
sevgüsidür	سَوُكُوسِيْدُرُ	66b/2	sevgümi	سَوُكُومِي	71b/8

III.II.II. Ünsüzler:

a.p ünsüzü metinde hem پ hem de پ ile karşılanmıştır.

kıpkızıl	قَيْقِرْلُ	116a/4	kopalar	قُوپَلَرُ	114b/1

b. ç ünsüzü metinde hem ج hem de چ ile karşılanmıştır.

uçmaqlardur أَجْمَاقُ 82a/6 uçmağı أَجْمَاقُ 76a/1

c. t ünsüzü metinde هم ت hem de ط ile karşılanmıştır.

taşra طَشْرَةَ 91b/5 at أَتُ 76a/7

ç. s ünsüzü metinde هم س hem de ص ünsüzü ile karşılanmıştır.

arşlan أَرْسَلَنْ 77a/3 aşlan أَصْلَانُ 77a/1

sımayā سَمِيَّةَ 67a/6 şıyalar صِيْرُ 72b/6

d. ŋ ünsüzü metinde هم نڭ hem de ن ile karşılanmıştır, nġ ünsüzü ise hem نڭ hem de ن ile karşılanmıştır ve nġ ünsüzü sadece Taŋrı kelimesinde mevcuttur.

beşzer بَشْرُ 109a/5 şonı صُونُ 65a/3

Taŋrı تَنْكْرُ 94a/4 Taŋrıya تَنْكْرِيَّةَ 111a/2

IV. Sonuç

Selçuklu Devletinin Moğol baskısı ile zayıflaması üzerine, buldukları bölgelerde kendi adlarına hüküm sürmeye başlayan Türkmen Beylerinin Arap ve Acem kültürüne fazla itibar etmemeleri, millî geleneklerine ve kendi bölge ağızlarına verdikleri değer ilim adamlarının, şair ve edipleri korumak bakımından gösterdikleri duyarlılık, Türk dili ve edebiyatı için hızla verimli bir devrenin başlamasına yol açmıştır. Selçuklu Devletinin sayılı üç-beş eserine karşı Beylikler Devrinde telif ve tercüme yüzlerce eser meydana getirilebilmiştir. (Korkmaz, 1995a: 421) Bu eserler arasında Kur'an tercüme ve tefsirlerinin yeri çok büyüktür. Bu doğrultuda pek çok çalışma yapılmıştır. Kur'an tercüme ve tefsirleri açısından ortaya konmuş çalışmaları toplu bir şekilde Gülden Sağol'un yayınında görebilmekteyiz (Sağol, 1997).

Anadolu Beylikleri devrinde umumiyetle kısa sureler ya da tefsirler yazılmıştır (Fatıha tefsiri, Tebâreke Tefsiri, İhlas Tefsiri gibi). Osmanlı Devletinde yapılan büyük Kuran tefsirleri XV. yüzyılın başlarında veya uzak bir ihtimal ile XIV. yüzyılın sonlarında telif edilmişlerdir. Bu tarihten önce ancak kısa surelerin tefsirleri telif veya tercüme edilmiştir ki, bunların da öğrenciler için hocaları tarafından ders malzemesi olarak yazıldığı tahmin edilmektedir (İnan, 1991: 171). Bahsi geçen yüzyıllara ait yerli ve yabancı pek çok kütüphanenin kataloglarında bu eserleri görmek mümkündür. Hızır b. Gölbeyi'ne sunulan nüshanın XIV. yüzyılın ilk yarısında yazıldığı tahmin edilebilmektedir, kesin bir tarihe ulaşılamamıştır. Ancak bu durumda Tebâreke tefsirinin en eski nüshası Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa'ya sunulan nüsha değildir. Hızır b. Gölbeyi yaklaşık 1330'da vefat ettiğine göre onun adına oluşturulmuş tefsir Süleyman Paşa'ya sunulandan (M. 1333) çok daha eskidir.

Eski Anadolu Türkçesinin en önemli safhasının zengin kaynakları olan tefsirler, döneminin dil özelliklerini kuvvetli derecede yansıtan kaynaklardır. Öğretici ve eğitici olma kaygısının taşındığı bu eserler, Oğuz Türkçesinin o yüzyıldaki şeklinin ve yazı dili hâline geçişinin önemli tanıklarındır. Anadolu Türkçesinin yazı dili hâline geçme safhalarını takip edebilmek bir dilin gelişme ve yerleşme hususunda yaşadığı değişiklikleri ve gelişmeleri değerlendirebilmek için bu eserlerin gün ışığına çıkarılıp etraflı bir incelemeye tâbi tutulması gerekmektedir. Biz de Oğuz ağzının yazı dili hâline gelmesi açısından önemli desteğe sahip Kuran tercüme ve tefsirlerine İnançoğulları Beyi İshak b. Murad Arslan'ın desteğiyle tercüme edilmiş Mülk Suresi (Tebâreke) Tefsirini ekleyerek ilim âleminin hizmetine sunmuş bulunmaktayız. Eser gerek diliyle gerekse imlâ özellikleriyle geniş bir çeşitliliğe sahiptir ve bu geçiş aşamasının güzel örneklerini vermektedir. ©

KAYNAKLAR

- ATEŞ, Ahmet (1948); "Burdur-Antalya ve Havalisi Kütüphanelerinde Bulunan Türkçe, Arapça ve Farsça Bazı Mühim Eserler", İst. Ün. Edb. Fak. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C.2, S. 3-4, s. 171-191, İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.
- CANPOLAT, Mustafa (1989); "Behcetü'l-Ĥadā'ik'in Dili Üzerine", *TDAY Belleten* 1967, Ankara: TDK Yayınları.
- ÇAVDAR, Yıldırım (2005); *Tebāreke (Sūretü'l-Mülk) Tefsiri (1a-64a) (Metin-İnceleme-Dizin-Tıpkıbasım)*, Selçuk Üniversitesi, SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- GÜLSEVİN, Gürer (1997); *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Ankara: TDK Yayınları
- İNAN, Abdülkadir (1991); "Anadolu Beyliklerinde ve Osmanlı Türk Devletinde Oğuz Türkçesiyle Kur'an Tercemeleri", *Makaleler ve İncelemeler*, C.II, Ankara: TDK Yayınları.
- KAYHAN, Hüseyin (2002); "Ladik Beyliği (1261-1403)", *Türkler*, C. 6, (Editörler: Hasan Celal Güzel, Prof. Dr. Kemal Çiçek, Prof. Dr. Salim Koca), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- KOCA, Salim (2002); "Anadolu Türk Beylikleri", *Türkler*, C. 6, (Editörler: Hasan Celal Güzel, Prof. Dr. Kemal Çiçek, Prof. Dr. Salim Koca), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- KORKMAZ, Zeynep (1995a); "Anadolu Yazı Dilinin Tarihî Gelişmesinde Beylikler Devri Türkçesinin Yeri", *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C. 1, Ankara: TDK Yayınları.
- KORKMAZ, Zeynep (1995b); "Eski Türk Yazı Dilinden Yeni Yazı Dillerine Geçiş Devri ve Özellikleri", *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C.1, Ankara: TDK Yayınları
- KÖPRÜLÜ, Fuad (1980); *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- ÖLKER, Perihan (2005); *Tebāreke (Sūretü'l-Mülk) Tefsiri (İnceleme-Metin-Dizin) (64b-126b)*, Selçuk Üniversitesi, SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- ÖZCAN, Ali (1987); *Tebāreke Tefsiri (Metin-Gramer Notları-Sözlük)*, Gazi Üniversitesi, SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- SAĞOL, Gülden (1997); "Kur'an'ın Türkçe Tercüme ve Tefsirleri Üzerinde Yapılan Çalışmalar", *Türklük Araştırmaları Dergisi* (8), 379-386 s. İstanbul.
- ŞAHİN, Hatice (2003), *Eski Anadolu Türkçesi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri (1994); *Eski Türkiye Türkçesi, XV. Yüzyıl, Gramer-Metin-Sözlük*, İstanbul: Enderun Kitabevi
- TOPALOĞLU, Ahmet (1976); *Muhammed Bin Hamza, XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış "Satır-Arası" Kur'an Tercümesi C.I (Giriş ve Metin)*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

İnternet Adresleri:

Ansar, 2008: <http://ansar.de/starih37.htm> (04.01.2008)

Türk tarihi, 2008: <http://www.turktarihi.gen.tr/sayfa.asp?id=97> (04.01.2008).